

סימן ב

הסכמות על ספרים — מכרם קודם הזמן, ובמחלוקת סאליטא וילנא — זכות
המחברים לאסור — היתר להרויח על ספרו — כח דד"מ בזה לדידן ועוד
(יש מצוה למחבר שידפיס ספרו ובאיזה טירחות)

גבול, שכ"ה המנהג מאז בין המדפיסים בכל תפוצות ישראל,
ואפילו נגד המורה אם אינו לזטל מצוה הולכים אחר המנהג,
וק"ו בזה שע"י שאחד משיג גבול רעהו ומזלזל במקח אינו
משגיח העט ומקלקל, וע"י ההסכמה ידפיס עשה"ט ובהגה
מדויקת, ולכן אסור להשיג גבול הסכמה מגדול הדור באותו
מדינה, והיותר נראה שגם במדינה אחרת אסור, אבל אם הנותן
ההסכמה הוא עצמו המדפיס אין לו רשות לכופ ע"ו, עכ"ד,
והוא שיטת חותמו העט"ס (יו"ד סי' כה) שכלל הסכמה אין
שום איסור להדפיס יעו"ש, וזהו דלא כהחמ"ס הנ"ל, מיהו
כבר נהגו למחות הגם שלא לקחו הסכמה, וי"ע.

ג) מיהו צ"ל (מלוצאויטש חיו"ד סי' קנ"ה), אחר שדחה
הטעם, דילמא מימנע ולא עבד אם יתיירא
מהשגת גבול שאינו חשש צרור, כמ"ש בהקדמת הכו"פ, כי לא
מלא תועלת בהסכמה כי ההוצאות רבות ומי יוציא הונו על מגן
וכו', שוב הלך בדרך הד"מ, שההסכמות נוצעים מהא דצ"ח,
ושב דחה, דהא כמו שאנשי העיר צלי אדם חשוב אין יכולים
לעשות תקנות ה"ה להיפוך, וא"כ מנ"ל להמסכימים לעשות
תקנות צלי אנשי העיר, והאריך בזה, ודעתו הוא שאין זה טובה
לנו כי עי"ז הם מעלים מחיר הספרים, ואדרבא ע"י התחרות
משתדלים לעשות נייר ודיו ואותיות יפים יותר, לכן כתב שזה
נובע מהא דהפקד צ"ד הפקר, ונתקשה שם בקושי הגרמ"צ
דהא אין להם כח אלא לעירם אבל לא לכל העולם, ומסיק, שאין
להם כח אלא עד שימכרו הספרים, אבל אם התחילו להדפיס
מחדש גם קודם כלות הזמן אין להם שום כח על יתר
המדפיסים, והוא כמו דעת העט"ס שם מעיקר הדין, וכח
הצ"ח שאם אין המסכימים יודעים מקור ההסכמה מהיכן הוא
נובע, אין להם דין אדם חשוב כיון שאינם בקיאים בהלכה
יעו"ש.

ולענ"ד דברי הד"ח צרורים, דהוי כעצמי דאחני אהדדי,
דכיון שהמנהג הוא שאחר ההסכמה אין שום
מדפיס מהין להדפיס, הוא נחשד כמו שכל המדפיסים אחני
אהדדי, שלא ידפיסו ספר שיש עליו הסכמה מאחר שהדפיס
כבר, וכה"ג כתב צפרשת מרדכי (ח"מ סי' ז) * שעמדו על

ומצפץ יעו"ש ובזמננו לכל הספרים נמצאים קונים ודינם כספרים
קטנים שבח"ס ולא נהגו לאסור ועי"ז משפרים כ"א כפי יכולתו
כמ"ש הצ"ח חוץ המור"ל מכ"י או דבר מוגה מחדש, ודלא כהמגי'
שפ"ן מוילנא שהתפאר שע"י המחלוקת התחילו הכל להדפיס והוול
השסים, ובד"ס שם כתב שנטו לטובת סאליטא שהי' ז"ק והאמינו
להם שיצא דבר מתוקן משא"כ וילנא והיינו שהכל לפי ראות עיני
בי"ד ואכמ"ל.

* והוא להרב מד"פ (שכעסו עליו הרעק"א והחת"ס סי' מא) על
מתזורי הר"ה שמדינא אין איסור וגם גדול הדור א"י לעשות תקנה

הנה כבר האריכו האחרונים, גבי השגת גבול
בהדפסת ספרים אם הוא מדינא או הוא תקנת
הגדולים לבד, ואם המחבר הספר בעצמו שהוא
המציא כל הדבר אם הוא עדיף מהמו"ל.

א) הנה הרמ"א נמשזה (סי' י') דן על גוי שהדפיס ספרי
הרמז"ס אחרי שהדפיס מהר"ס פדואה והוול
המחיר להפסידו, וגזר שלא לקנות הספרים האלו, וממנו
נחפשו ענין ההסכמות, וכמ"ש החת"ס (ח"מ סי' עט),
ומסיק, שהנהיגו רבותינו הקדושים ההסכמות שלא יהי' שלוחי
מצוה ניזוקים, לפי שאנו צריכים להם הגם שהם עסוקים שלא
לשמה, * וא"א להדפיס ספרים אלו אלא לשוקדי תורה וצריך
להדפיס כך עולם ורצ נמצא יפסיד את שלו, ולכן סידורים
ומחזורים וצו"ע קטנים לא נהגו לאסור אם לא שיש דבר
מחודש, אבל ספרים שאינם שוים לכל נפש * אפילו לא יהי'
מהדין ראוי לגדור גדר וכו' וכיון שהוא מנהג הנהגו מאות
בשנים וכל גאוני ארץ ניח"ל לאסור למשיגי גבול וכו', ועוד
שמלאכת שמים הוא ומי פתי ויפסיד זמנו וממונו וישיגו אחרים
גבולו עכ"ד, והאריך שם בהסכמות שונות שניתנו בזה, ודחה
(ע"ע שם סי' מא וח"ו סי' נו) דברי הגר"מ באנעט (עי'
פרשת מרדכי סי' זח), וכח דדמי לדין מערופיא והשגת
גבול, והכא גרע שא"א להדפיס צלי שיוציא הוצאות הרבה,
ואילו לא נהגו הי' ראוי להנהיג כמו שעמדו חז"ל לימין תגרי
ספרים שלא יזבזבו ממלאכתם, והגם שאין כח לרצ לאסור
למדינה אחרת הכא גזירה קדמונית, (ובפרשת מרדכי תמה
עליו מנ"ל הא ופסיר הוכיח זאת בחת"ס סי' עט שכתב סוף
ימיו ואכמ"ל) רק צריך להתחדש אצל כל מדפיס ספר כי לאו
כל אנפין שוים, ואכמ"ל לעניינינו.

ב) ובד"ח (ח"מ סי' נו) כתב שהמנהג לאסור השגת
גבול בספרים א"א לשנותו, דהרי קי"ל שאפילו
מנהג החמרים מנהגם מצטל הלכה, רק שצריך הסכמה מגדול,
משום דאמרינן (ב"ב ט') ה"מ היכא דליכא צו"מ במתא,
וכתבו הראשונים, שהצו"מ יענין שלא להזיק לצני העיר, לכן אם
עושים עפ"י הסכמת רב חשוב וגדול במדינה, אסור להשיג

* ומ"ש הצ"ח שא"א צריכים להם והביא מהקדמת הפלתי, לענ"ד
שבח"י המחבר שלא פשט עדיין טבעו בעולם כו"כ בדרך כלל אין
חוששים שידפיסו ספרו שנית וניח"ל שיצא טבעו בעולם רק ספר
מלוקט מספרים שאני, לכן המדפיס ספר מפורסם חושש לזה וד"ל,
ומיהו ההפלאה בהקדמתו גזר שלא להדפיס בלי רשותו וע"כ שאין
הדיעות שוות בזה.

* עי' בספר ד"ס מאמר על הדפסת התלמוד שכתב שמחלוקת וילנא
וסאליטא הי' ביניהם שהי' הפרנסה קשה והי' הקונים מועטים, אבל
אח"כ התחילו להדפיס בפ"א בהרבה מקומות ומאז אין פוצה פה

איסור זה כלל, ולפיכך ה"ז גם אם הי' כונתם לאסור ע"ס זה לאו כל כמיניהו יעו"ש, ומ"ש בשם ארי' שמדפיסי סאליטא יש להם רשיון, כבר דחה זאת היטב בדברי מלכאל (ח"ג סי' קנו), וכפיה"נ שטעמם הי' שנתנו חכמים להם כמה זמן ששיערו שיהי' כדאי להראשון להדפיס, ע"כ שהראשון א"ז למחר מלאכתו יותר דאל"כ ידפיס בשינושים וצלי הגה כראוי, ולכן אם הצליחו למכור מהר מזלם גרם שהרי לא הי' צריכים למחר במלאכתם, ועוד דהא אם לא יצליחו בזמן זה להוציא הקרן הותר להשני, וא"כ צריך ליתן להם זמן מוחלט, דאל"כ ימנעו השני תמיד תואנות ומענות שכבר מכר ולקחה מדת הדין.

ושו"ר במאיר עיני הגולה, מכתב החדושי הרי"מ להרעק"א, ושם תראה שהג"ר אצלי הסכים שניהם ידפיסו, ושם מצואר גם דעת הרעק"א כהגרמ"ב, ומוה שצין שמה שכעס הרעק"א על הרב מד"פ (עי' ח"ס סי' מא) הוא על התרת החרם לגמרי אצל הוא מסכים לעיקר דברי הגרמ"ב, מיהו הביא"פ אחר עד סוף הזמן והסכים עמו הרי"מ, וכח שהגם שצטל הטעם לא צטל האיסור והם נוטלים כמגיהי ספרים בירושלים וזהו השכר לטובת הציבור שעי"ז ידפיס כמ"פ ויוזיל המחיר משא"כ בלא"ה ישהה מכירתם בשער הגבוה, ועכ"פ אין אומדנא ברורה בדברי המסכימים והיו"ל לתלות עד אחרי מכירה, ועוד שעי"ז יקנו כשידעו הקונים שלא יוזל, ועוד שהוא תמוה בעיני העולם ויחשבו שאין חוששים לחרמות ודמיה להא דגיטין עו ע"כ עכ"ד, מיהו שפיר השיבו הגאונים הנ"ל, והרעק"א הסכים בתנאי שיוזלו המחיר, ואינו כדאי להמדפיס לשהות למכור צורך כשיכול להדפיס שנית ולהרויח עוד, וכיון שקיצלו שכרם צמיצו ונתפרסם שכלה תועלת החרמות בהסכמות שנותנים לזד השני אין בית מיוחד והצן, וככ"ע דעתם הוא שכל הענין אינו רק תקנת הציבור וצלי הסכמה אינו כלום.

(ה) אבל דעת השו"מ (מהדו"ק ח"א סי' מד) הוא שמדינא אסור להשיג גבול גם צלי הסכמה, וס"ל שהמחבר בעצמו יש לו זכות לאסור להדפיס לעולם, וז"ל הרי בלא"ה אם מדפיסים או מחדשים איזה מלאכה אינו ראוי אחר לעשות צלי רשותו, ונודע שרא"י שעשה החשבון צמאשין כל ימיו קיצל שכרו מהקיר"ה בורשא ולא יהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם וזה דבר שהשכל מכחישו, ומעשים בכל יום שהמדפיס חיצור יש לו ולצ"כ זכות, ואם יאמר ששם לא מוזכר זמן מוגבל, הנה בלא"ה נדפס שציקש רשות מצני הצל"ת, והרי שם לא גזרו איסור כלל ואפ"ה לא חפץ להדפיס בלתי רשות שהוא איסור גמור, וכן בהקדמת ההפלאה גזר על המדפיסים

דעתם דניח"ל לצעלי הדפוס שאם ידפיסו הם יגזרו על אחרים, (ועוד שאם ידפסו כאו"א כרצונו ימנעו להדפיס), וכ"ז שיך רק עד שימכור הראשון סחורתו, * יעו"ש, וכ"כ העט"ח שהעיקר תליא בהסכמה שכן נהגו והכל אחרי המנהג, ואם כבר מכר כולם, לא מהני ההסכמה, ואם הדפיס שנית צלי הסכמה לא מהני מדי, ויוכל אחר להדפיס אחריו עכ"ד, ומ"ש ה"ז דאל"כ עד שלא גמרו הזמן שבהסכמה ידפיס שנית עם הסכמות חדשות ואחר לא יוכל להדפיס לעולם, נלענ"ד דלהכי הנהיגו הזמן בהסכמות שעי"ז יתפרסם מתי יוכל האחר להדפיס, ויוכל האחר לפרסם קודם כלות זמן הראשון שרצונו להדפיס, ויוכלו ליתן לו הסכמות על אחר הזמן שצנתיים יכין הכל לדפוס, (ועי' בהסכמות שעל הטורים דפוס וארשא משנת תרכא), וצדע"ק (סי' שלד) כתב שהאיסור אינו חל רק על היודעים מההסכמה שכ"ה התקנה יעו"ש * וככ"ע עיקר התקנה הי' שיהי' כדאי להדפיס, שלא יפסיד עמלו, אצל אם נתברר שהראשון מכר הכל, אין לו זכות שע"מ כן לא חתנו.

וב"כ העט"ח שם בשם התפארת נצי (סי' סב) שכתב להגרמ"ב, והמשנ"ח בהסכמתו לש"ס וינא שהוא כצעלי אומנות דאתני אהדדי, וכ"כ הישועי"ק ונשען על הסכמת הכנ"י לדפוס צרלין שנת תלד, והגרמ"ה מגאלינא וההפלאה על דפוס פראג דדי צמה שמכר בראשונה, וכ"כ הח"ס (ח"ו סי' נח) ופרשת מרדכי (ח"מ סי' ז') וכ"כ בשארית יהודה (לאחי צעל התניא סוחחו"מ) בזה, וטעמם הוא שכיון שצטל הטעם צטל הגזירה ואין זה כגזירת חכמים, וצמדינה אחרת כתב העט"ח שלא נהגו בזה, וכשכלה הזמן גם אם לא עלתה צידו למכור לא מהני, ורובם כתבו דצריהם על מחלוקת מדפיסי וילנא וסאליטא שעד שלא נגמר הזמן שנתנו המסכימים למדפיסי סאליטא, התחילו צילנא להדפיס, צטענתם שמדפיסי סאליטא כבר מכרו הכל, והם עמדו לזד מדפיסי וילנא (ומקצתם במחזורי רו"ה רק הם שאני כמ"ש בהערה אות יג).

(ד) מיהו הגאונים הצית אפרים והשם ארי' והג"ר אצלי מוילנא עמדו לזד סאליטא, ולא ראיתי גוף דצריהם, וצ"ב לע"ד, שמ"ש בשם הביא"פ (ומ"ש בשם יד שאלו שרמו לתשובה כח"י מהביא"פ, הנה הי"ש עצמו הסכים לוילנא כידוע) דקיי"ל שדבר שצמנין צריך מנין אחר להחירו וה"ה הכא כשכלה הזמן, וכיון דחרם ככתב מהני הוא בכלל האיסור, כבר דחו זאת היטב וכמ"ש (ועי' בשארית יהודה שם וכפיה"נ שעיך דצרו הוא לדחות דברי הביא"פ, דהכא כיון שנתצטל טעם התקנה א"ז מנין אחר כמ"ש הפוסקים, ועיקר התקנה היה משום צורך השעה, וכיון שנמכר והרויחו לא שיך

להפסיד לאחד וע"י מחזוריים שלו לא יוכלו להדפיס הישנים שאין קונה, מיהו שפיר השיב בחת"ס (סי' עט) דל"ל להדפיס מחזוריים ידפיסו שאר דבר יעו"ש, ועוד דאטו לא אפשר להם להגי' חומשים עם מפרשים ועי"מ ש לקמן.

* ושם הביא ראי' (מב"מ יב) דלעניינים גופייהו ניח"ל, והצ"צ הביא (מב"מ כז) שבאבידה ניח"ל שיחזירו כדי שיחזירו גם לו, ודחה, דהכא בעי שבעלי האומניות בעצמם מתנים ע"ז, מיהו שפיר השיב

בחת"ס דגזירה קדמונית הוא יעו"ש, וי"ל שכל מדפיס כנס ע"ס זה בתוך בעלי אומניות אלו וכל התחלת עבודה הוי קנין עי' בסי' שלג והבן.

* עוד דן שלהדפיס בצורה מוקטנת מותר ורק בשינוי מסויים ועם יותר מפרשים אם פירשו גם שלא בתבניתו אסור והסכמה על הדפסת מפרש ומדפיסו טפל לש"ס שרי, ומבואר שם דהעיקר הוא ההסכמה.

וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה - א: זָאֲרָגֶר, מֹשֶׁה זָאֵב (1) {4} עֲמוּד מִסֵּ: 19 הוֹדֵפֵס עִי אוֹצֵר הַחֲכָמָה

בפ"ט (יו"ד סי' רלו) ובעט"מ בשמו, רק חלק על הגרמ"צ דחרס בכתב מהני והבן, ומ"ש מהצ"א פ, הנה הצ"א פ עלמו לקח הסכמה על ספר השע"ת הגם שהי' מעשה ידיו, ועוד יתבאר בעו"ה.

ט) מיהר הצ"צ לא הסכים עמו בזה, ואצ"ל ע"ס תשובותיו, שתשובתו חיו"ד כתב להג' מערלי, ותשובתו חחו"מ כתב להגה"ק על הנ"ל, והנה ציו"ד דן עמ"ש הרמ"א והש"ך (חו"מ סי' רצב) שמוחר לגנוב ספרים להעתיקם כי לא יבחו לגנב, וכתב הש"ך, שמוחר אפילו בלי רשות, כע"מ"ש הרא"ש שצמקוס ציטול תורה כופים להשאיל ספרו ללמוד בהם ומשלמים לו מה שקלקלו, ולכאורה ה"ה מכת"י מותר להעתיק, אך יש לחלק, שמספרים הנדפסים הוא זה נהנה וזה לא חסר, משא"כ להעתיק מכת"י חזירו או אצ"ו יוכל לומר אני רוצה להדפיס, ובפרט אם הוא זכות ממון, ואם אחד הניח כת"י אסור לאחרים להדפיסם אפילו נתן רשות להעתיק, שהוא ירא שבני יראו להוציא הוצאות אולי ידפיס אחר, וגם חושש שידפיס מקצת וישמיט מהכתבים ואיכא אומדנא, וכ"ש אם נימא ששום ממון, אמנם אם הדפיס כבר ספרו, כל זמן שלא מכר אסור להדפיסו שנית להפסידו, אולם אחר שמכר המחבר ספרו יש רשות לכ"א ללמוד וללמד, ולמה לא יוכל אחר לזכות להדפיס ולמכור בזול, ואיך נחתום בעד הספרים, ומ"ש השו"מ שאסור גם כשאין הסכמה דתורה דילי' הוא, אינו ראוי, דמסתמא בעין יפה נתן ולכן לוקחים הסכמה.

ומ"ש השו"מ, שאם מחדשים איזה מלאכה אינו ראוי לעשות כמתכונתו בלי רשות, זה אינו, דמה אני בחנם וכו' ואין התורה קורדס לחתוך בה, וגם במלאכה אם אין לו רשיון מהמלכות (רישום פטנט) שיש לו זכות, לא ידע איסור לעשות לאחר מתכונתו, ואף שעל פירושי דברי סופרים מותר ליקח שכר, הוא שכר בטילה, אבל שיקח עבור זכותו מי החיר, ואף אם נאמר שמוחר, אבל לאסור להדפיס עד שישלם עבור זכותו מי האוסר, וספרי זל"ח שהדפיסו רשיון מנן המחבר, הוא ליתרא דמילתא, והרי ספרי הג' מליסא נדפסו הרבה פעמים ונמכרים בזול ולא נדפס רשיון מורעו, ואולי הי' צורך ברשיון הי' נמכרים ציור, אמנם מצד דד"מ אסור, וכגון דא דד"מ דינא, ובסי' רנט ובסי' שנו מבואר שצריך להחזיר מדד"ד דהכי נהיגי, ולפי"ז י"ל דכיון דנהיגי שלא להדפיס מיראת המלכות, חייב להחזיק בדד"מ, וגם י"ל שמניעת הריח הוא, ובפרט שהשו"מ כתב שהוא מדי"ת, עכמו"ד בחיו"ד, ובחחו"מ כתב דמ"ש שמוחר ליקח על חידושי סופרים, הוא שכר פעולה ושכר בטילה, אבל על זכותו בלי טורח מי החיר, ולכן צנידון הד"ק צריך לחקור אם יש בזה דד"מ ואם יש רשות להציא ממדינה למדינה, ומ"מ הגם שעל ספריו אין הסכמה אינו מחליט דבר, שאולי יש בזה זכות עפדי"ת, ואולי מצד המנהג יש זכות להמחבר עכ"ד.

והבי"צ (יו"ד ח"צ סי' עה) הביא דברי הח"ס (בהקדמתו ליו"ד ולא זכר דבריו בח"ו) וכתב, אך מי כמוהו צדיק נשגב והי' פרנסתו בריות וכהיום הזה ת"ח עניים מרודים וההכרח יאללהו להתפרנס מזה יעו"ש, ולכאורה צ"ב שמה הועיל בזה לחשש החת"ס שהמריות ממון מזה נוטל חייו מהעולם, וז"ל שהוא ע"ד שכתב הכ"מ (פ"ג ת"ת הי"י) שהסכימו כל חכמי הדורות להחיר ליהנות מההספקות שנותנים לרבנים, משום עת לעשות לה' שאילו לא הייתה פרנסת הלומדים מצוי' לא הי' יכולים לטרוח בתורה כראוי, והייתה התורה משתכחת ח"ו, וה"ה היכא שההכרח יאללהו להתפרנס מזה והבן.

ח) והנה צ"צ (יו"ד ח"צ סי' עה ובחחו"מ סי' פ') חלק על השו"מ בזה, והתשובה חחו"מ, כתב להג' מבראדשין (ונדפס בתצו"ש משנת תרנ"א) בלבוז על חיבורו שנדפס עם הדע"ק, שפענחו מהכת"י, ובורשא הדפיסו הד"ק ליקוטים בלי רשות, ואסף הסכמות הגדולים לאסור להשיג גבולו, והיות שאין דפוס זה מצוי אעתיק קצת מדבריהם, והנה התלונן במודעה שנדפס שם, שהם מנתחים ומשנים ספר הד"ק מסדרו שסידר עם חלק מהוספותיו ומרבים להם רכוש ציגיעת אחרים שלא כדת, וכל אדם יוכל לאסור את שלו, לכן הוא אסור לכל אדם ללמוד ולעיין וכו' אשר ידפיסו באיסור, ובעל הרי בשמים הגם שהסכים עמו כתב, * שנמנה עמו לאסור על המדפיסים שאל יבצעו ההדפסה עד אשר ימכור את ספר ד"ק שיצאו עד תומם, ומשמע שלא נתן לו זכות עד עולם כמו בכל דבר שלו, וכ"נ דעת הגר"צ קלוגר בהסכמתו שם, שזה אינו יותר מהשגת גבול, וז"ל שם, לכן גם די חכונ עמו לכל יקנו הספרים הללו אשר יצאו מתח"י המדפיסים הנ"ל אשר הסיגו גבול הרב וכו', והרה"ג מפרעמישלאן כתב, שהוא מסכים ובלבד שיהי' הצ"ד הגדול שבלבוז יוצא בראש, ע"כ, והנה ידענו שאצ"ד לבז ה"ה הצ"צ לא הסכים עמו באיסורו וד"ל.

אבל צעהמ"ח ראש המונח כתב, שעמקו מחשבות הדע"ק, ולולי הגהותיו אין מבין, הם פרי עמלו אשר טרח יש להאדם הכח לאסור את שלו, והרה"ג מסערעט האריך ציורו הלכה שיוכל לאסור, וזיין להתפארת צבי שגזירת המסכימים חלה שחרס בכתב מהני, והגם שהח"ס כתב שאם כבר מכר ספריו אין למוע אחר מלהדפיס ולמעט מלאכת שמים, כתב דלאו דסמכא הוא, וזיין למ"ש הנוצ"י (חחו"מ סי' כד) שלא נכופו להנות חיבורו בחנם, וכ"ש כאן כאלה הלה עשה קחורה בפרטו של חזירו, וכ"כ ציד שאלו שיש לו תשובה כת"י מהצ"א פ, שגם אחר נמכר עדיין יש להמדפיס הראשון כל זכותו, וכ"ש כשלא נמכרו רובם, וכ"ו צמדפיס ספרים שקדמוהו וכ"ש שהוא מעשה ידיו וכו', כמו שהעתיקו בסי' א' יעו"ש, והנה מ"ש בשם התפא"ל, הוא תמוה, שהתפא"ל (יו"ד סי' סב) הסכים ג"כ שאחר שנמכר לא מהני איסורם כמ"ש

* ובמנח"י (ח"ט סי' קנג) כתב שכבר הסכימו דלא כהבי"צ חיו"ד ואדם יוכל לאסור דבר שלו, וציין להסכמות אלו, ולא הזכיר שבאותו נידון דן בבי"צ, וגם לא עיין בההסכמות שרובם לא כתבו על גוף דבריו. וגם מ"ש מתשובת החת"ס, הנה החת"ס לא ס"ל שיוכל

לאסור עולמית, ומ"ש מההפלאה שאסר בעצמו לא זכר מ"ש מרן הר"ח והצ"צ ועוד שחולקים עליו מדינא, וההפלאה שאני שהי' גדול הדור במדינתו משא"כ באחר, לכן מה שהורה שם בהדפסת הראב"ן לענ"ד צע"ג.

והגם שלא כתבו איסור, הרי מכח הממשלה אסורים להשיג גבולו, ומאז ד"ת אסור להשיג גבול כלשוננו, שאסור להשיג גבולו ומה גם שיש צוה כל האיסורים וכו' והוא שאסור מדינא, חוץ ממה שנקרא רשע (ועי' בסי' ג' — ד' צו"ה), ולענין ד' נראה מלשוננו, שעיקר יסודו הוא משום שנתפשט ב"מ שהוא זכות המחבר, ולא הביא לו מקור בתורה כלל וע"כ צריך לחפש טעם לזה.

רמ"ש (לעיל אות י') הוא שמותר ליקח שכר על זכותו, מיהו אכתי לא ידענא איסור להשיג צוה, והחת"ס שטרח למצוא איסור השגת גבול לא מצא חילוק בין המחבר בין המו"ל, ולא נמצא בשום ספר מדורות הראשונים בהסכמות, שיכתבו שאדם אוסר דבר שלו, (הגם שרובם לא ראינו, מ"מ מההסכמות שראינו מוצא בספרי האחרונים למדתי שלא הוזכר דבר כזה כלל) וכיו"צ, וע"כ דפשיטא להו שאין צוה איסור יותר מהדברים שחשבו צו"ת האחרונים בענין השגת גבול, ולכלל היומא הוא כדגים שמרחיקים המלכות ממנו (צ"כ כא ע"ב) שיכתבו (בסי' ג' — ד') צו"ה, והראשון שמלאנו לו זאת הוא השו"מ, ועיקר ראייתו מההמלאות החדשות שנוהגים בהם שהוא שלו, מיהו עיקרא דדינא צ"כ מנ"ל הא, ומדברי החת"ס משמע שהוא תקנה קדמונית בדבר מצוה, ודוקא אם לא הרויח עדיין כראוי, אבל אינו זכותו לעולם, אבל לא נהגו כן המחברים והממלאים כידוע.

יב) לכן נלענ"ד שהעיקר צ"ו הוא, שמדד"מ נהגו כן, ולהכי דנין כן גם צדי"ת, והנה היטב כתב הבי"צ שצדכרים אלו הולכים אחר דד"מ, ובכך ביארנו צמק"א, עפי"ד הש"ך (סי' שנו) והקו"ה"ח (סי' רנט), שכל דבר שהונהג מדד"מ אם הדבר הוא עפ"י רוח התורה, הגם שמה"מ אין מו"אין או אינו מעכב לכתחילה, או שצאופן זה הותר, כיון שיסוד הדבר הוא דבר שרוח התורה נוחה הימנו, אם הונהג עפ"י דד"מ אזלינן בתרי', כיון שרוח חכמים נוחה הימנו, יש כח לדד"מ להו"א או לעכב עליו, ובפרט היכא דנהיגי הכי מו"אין ממנו, וכיון שז"ז צרור שגם מד"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו, אי משום משתמש בדבר שחזירו לא מכרו ע"ס זה, כמ"ש בסי' א', אם משום שאומנתו בכך ומתפרנס מזה, אי משום שיו"ד לאומנתו של חזירו דלכו"ע אינו מדת חסידות, אי משום פסקא לחיותי, ואי דטעם המלכות כדי שיהי' כדאי להממלא להחיותו, הוא תיקון וזו"ר העולם ממנו, וגם אנו היינו מתקנים כזאת, רק הדיון הוא אם הוא מעכב עליו מעיקר הדיון, וא"כ שפיר מהני דד"מ, וז"ב, וז"ל החת"ס (סי' מד) שהתיקון שתיקנו השרים אינו נגד ד"מ שאילו בא לפנינו היינו ג"כ מתקנים כן שלא יתרצו סרסורים יותר מהראוי לפי העיר והמסחר כדי שלא יפסקו חיובא זל"ז וכו' ומצינו כיו"צ בפ"ק דצ"ב בהני טבחי.

ראב"א כמה דוגמאות למ"ש, הנה בספר לשון הזהב יש שני הסכמות מהגאב"ד ליוענסק בשנת תקמו שנתן להמחבר זמן י"ב שנה שלא ישיגו גבולו, והמחבר לא הלליח להדפיסו רק אחר מאה שנה הדפיסוהו, והמו"ל קיבל הסכמה מהרה"ק משינוא זי"ע, וכתב בהסכמתו שידוע שהמו"ל כת"י

י) מיהו לענין לא גרע הא משכר בטילה דמוכת, דהא מניח כל עסקיו בצדי"ו, וכ"כ הבי"צ מהרמ"א (יו"ד סי' רמו ס"ה) שעל כל חידושי סופרים והוא תקנות דרבנן מותר לטול שכר, ומ"ש שלא הותר ליקח בשביל הזכות אלא על שכר בטילה, ז"ע מהיכן לקח זאת, והרי על שכר בטילה מותר ליקח גם על ד"מ ממש כמו בדין וכה"ג, אבל צמה שהותר הותר לגמרי כמו כל דברי חול, וגם בגיטין נהגו העדים והדיינים ליקח שכר, וסמכו להקל משום שיש כמה הידורים בגיטין (עי' ברמ"א סדר הגט שצו"ס קנד ובפ"ת שם סק"ו), וק"ו בספרים שצור שרוב פסקי הלכות שצומנו הוא תקנות דרבנן או תקנות מאוחרות ולא תושבע"פ שהוא מה"מ דוקא, וז"ב, ומ"ש הבי"צ ומהר"א מואכוסט מרמ"א וש"ך סי' רנב, (ומה שרצה הבי"צ לחלק דשאני בספרים הנדפסים, הוא תמוה דאטו צומן המרדכי והרא"ש הי' ספרים נדפסים, אבל פשוט דכ"ו כשהוא רוצה להעמיקו לעצמו, אבל לא ע"מ להרויח בו, והרי כתב הרא"ש שמשלם שכר קילקול, והרי כתב הנו"צ (חו"מ סי' כד) שע"י שהוא לא יוכל למכור ספריו נקרא שכר קילקול, ומ"ש ראי' מספרי החו"ד, הנה צלוחת הגאון מליסא שנדפסה בראש ספר נחלי"ע ראיתי, שניקש שדפיסו ספריו שנית ולא כתב לבניו "חדפיסו" (ככל לשונו שם), ש"מ שהי' רוצה שכ"א ידפיס ספרו כדי שיחפשטו בישראל, ולא חשש שמא יגרעו מהספר כיון שכבר נדפס כמ"פ צחיו.

והנה ספר הקיטור שו"ע נדפס כמ"פ צחיו, הגם שלא הי' ניח"ל להמחבר, כמו שראיתי בתולדות שכתבו בניו ז"ל, ומשמע שם שלא הי' ניח"ל משום ששינו הרבה והדפיסו צט"ס, ושפיר כתב הבי"צ שע"י שיהי' מותר כ"א להדפיס יש לו לחוש שיקלקלו ספרו ואף אחד לא ירצה להדפיס, וכ"כ הח"ס שם כה"ג, והוא טעם המסכימים שכתבו"ש שם (ועי' סי' א' אות ד' ד"ה וכו') ועמ"ש (לעיל אות ז') שעל טירתת הדפוס שהגם שהוא מצוה מ"מ אינו בכלל מה אני בחנם, אפ"ל שהרי המדפיס השני טורח בדפוס שנית, מיהו זה אינו שהרי הראשון טרח בצידורו ולנתחו כראוי וע"ז מותר לו ליקח שכר.

יא) והנה כבר נהגו גאוני וחסידי ארץ כהת"ח והחזו"א זצ"ל להרויח מזה, והת"ח פרסם שנותן רשות להדפיס חיוב מספריו והשאר הוא אוסר, ומשמע דמדינא הוא, (ושו"ר צמח"י ח"ט סי' קנג וד"ל), ושמענו ממנהגם שאין צוה משום ליהנות מד"מ ואין ההיתר צוה משום דוחק (כמ"ש לעיל אות ז'), דהא הם נזהרו צוה משימא דשימא, ומ"מ מתפרנסו מספריהם, וכן המחברים נוהגים לכתוב אדם אוסר דבר שלו, ונחזי אנו, והנה השו"מ (שהעתקנו לעיל אות ד') לא כתב שום יסוד לדיו, רק ס"ל הכי כדבר פשוט, ונראה מדבריו שלפי שנתפשט המנהג שאם מחדשים חיוב מלאכה יש לו זכות לעולם, והשגת גבול, ה"ה בספרים, והגם שהבי"צ השיג דהכא גרע שהוא ד"מ, ס"ל להשו"מ שהוא דבר שהשכל מכחישו לומר שצוה גרע, ומה שלא נהגו צוה בכל חיבור, הוא משום שרצון המחברים שיחפשט ספרם אחר שמכרו ספריהם, אבל המחבר ליקוטים שאינו ירא שלא יתפשט חיבורו, יש כח צידו,

שאסור לו להפסידו אבל אחר שכבר מכר דלא שייך שלוחי מצוה
 ניוקין שרי, ומ"ש להלן, שהרמ"א שאסר הוא לפי שמהרמ"פ
 ה' מחדש מדעתו להג' ספרי הרמב"ם * והמדינים הבא אחריו
 נהנה בעמלו של הראשון ועל דיו הוא צא להפסידו יעו"ש,
 מיהו זה דוקא במפסיד את הראשון משא"כ בלא"ה לא מנאנו
 זכות, * וא"כ ברור שלכו"ע אין מדי"ת זכות יותר להמחזר
 והמו"ל כנלענ"ד.

והרי הרו"ה שעיבד כל המחזור לפניו חדשות שהי' המלכות
 עצמו וכמעט כל המחזור הוא עצדו לחלוטין כמ"ש
 הח"ס ותרגום בל"א, ולא גרע מספר ליקוטים שליקט המחזר
 הכל אל מלון אחד, ומ"מ לא נתנו לו זכות עולמית, וכן מ"ש
 השו"מ מספרי הנל"ת לכאורה הוא להיפך שבספר כזה אינו
 מצוי כו"כ שהמחזר לא ירצה ליתן רשות להדפיסו שנית, וראי'
 שבניו נתנו רשות ולא לקחו כסף, ובספר החניא נדפס שמכרו
 הזכות על עבודת ההגה והסידור וכן בכל ספרי אחרוני זמננו,
 וע"כ משום שהופך הזכות הזה מזכות המלכות, (ומ"ש
 בהקדמת ההפלאה, הנה כתב שם שלא רצה להטריח הגאונים
 לכן גזר בעצמו, והוא כדין אדם חשוב גדול הדור שיש לו לגזור
 מעצמו, (ומ"מ להד"ת דלעיל אות ב' ז"ע) והרי הגאונים
 בזמנו לא נתנו הסכמה רק על זמן מסוים, וע"כ שאין כונתו
 רק עד שימכור ספרו ולא שמענו בדורות הבאים שנמנעו
 להדפיס הספרים האלו בלי רשות היורשים.

(ג) וכתב החת"ס (סו"ס עט) שאפילו נימא שהטעם
 המסכימים העולם, מ"מ כיון שכבר נהגו, וכל
 מדפיס בטות יותר בשלו ממנו דגים וכו' והכא מפסיד את
 שלו שהוציא עליו כמה אלפים דלא כגי בלא"ה בדפוס וכו' העל
 זה לא יגזרו איסור, וא"כ בשאר מדפיסים כ"ש מי שהוציא דבר
 חדש וכו' וכגון החכם רו"ה שכלה זמנו בהגהת הפיוטים
 לתרגום בלשון אשכנז, ולאמלא הוא כבר נשתקעו הפיוטים
 והוא טרח וקיבץ וכו' והוציא ממון רב והשכין ספריו וקבעו לו
 חסידי אשכנז למינקט ל"י שוקא על כה שנים ע"כ מדפיס וחוזר
 ומדפיס, ליטול שכרו כאילא ציננה, וכאן הוא נוטל לפרוע
 חובותיו ושאר המדפיסים ידפיסו, ולמה יהנו בזה שהוא
 המציא וכו', * עכ"ד, לכן כיון שהורגלו המחזרים לחשוב על

מחדש יש לו זכות לאסור הדפסה שני' עד זמן רב אפילו עד
 חמשים שנה ע"כ, וכלפי לייא, שהרי המחזר עצמו לא קיבל
 זכות כזה, וע"כ שצימים הקודמים שלא הונהג זכות להמחזר
 והמו"ל לא הסכימו רק על משך זמן מסוים שלא ינוק המחזר,
 משא"כ בימי הרה"ק משינוא כבר הונהג הזכות הזה, וכיון
 שמקם עליו הו"ל כמנוחת דגים כמו שיתבאר, או מדד"מ,
 ונוסח זה של נ' שנה כתב על כמה ספרים (ע"ע סו"ס ה')
 שנדפס בסו"ס דברי יחזקאל החדש, וכפי"מ ששמעתי זה הי'
 דד"מ (וכעת הוספתי בכמה מדינות עד עה שנים כפי שמועתי
 — וברור שלשון אפילו מהרה"ק זי"ע הוא דיוק ועי' בטו"ז
 ונה"כ (סי' לו סק"ד) ובמהר"ם אלשקר (סי' נ') ובמהרי"ט
 (סי' לא) ובסד"ט (סו"ס קפז) ועוד נלאתי לציננס), ואין
 לדחוק שהמחזר רצה זמן קצוב שרצה שידפיסוהו שנית משא"כ
 המו"ל, דלא מתבאר, דממ"נ אם הוא ספר דזיני חריפה
 למה לא ירצה המחזר בזכות עולמית, ואם לאו למה ל' להמו"ל
 להפריע אחרים שידפיסוהו, ובספר המכריע שנדמ"ת מכת"י
 יש הסכמות גאוני קשטנטינא משנת תקלט ואסרו איסור על טו
 שנה, ועוד שאם המחזר רצונו צוה ל"ל להמסכימים לקבוצ זמן,
 יפרסם המחזר זאת וז"ב.

ומ"ש השו"מ שלהמחזר יש זכות לכו"ע, מלאתי בהגש"פ
 עם ברכת השיר להג' מפלאנק שהסכימו עליו הנו"ב
 והאור חדש והגר"מ באנעט, והמסכימים כתבו בהסכמותיהם
 שלא ישיגו גבולו עד עשר שנים, ורק הגר"מ באנעט בהסכמתו
 לא הזכיר ענין השגת גבול רק שהספר טוב וראוי לאדפוס
 אידרא יעו"ש, וברור שלשיטתו אזיל שאין לגזור גזירת השגת
 גבול, לכן כתב כמו שנהוג בזמנינו שלא להזכיר השגת גבול רק
 בשבח הספר וכיו"צ (והוא נוצע מהחת"ס (ח"ו סי' סא —
 ועי"מ ש' מרן זי"ע בדברי יואל סי' ג') שהתריע על מה
 שנחדש בזמנו שאין נוטלים הסכמה, ולפי"ז כבר קדמו
 הגרמ"ב, מיהו פירשת מרדכי (ר"ס ח') אחר שדחה דברי
 החת"ס ודעתו שגם השני הוא שליח מצוה, חזר והודה שמי
 שטרח בעיונו שהבא אחריו לא הי' אפשר לו לעשות בלתי הא'
 לא דמי לרוכלין שאין השני נריך להראשון אבל מדפיס ספר ישן
 דמי לרוכלין שבמנוה שרי טפי מרשות יעו"ש, הוא דוקא

* יעו"ש שציין למה שהג' מהרמ"פ (פ"ד מכירה) וא"כ ברור
 שברמב"ם החדשים שיי"ל מחדש שהרב המו"ל עשה דבר גדול וכל
 הח"ח שמחים לפעלו כידוע, לכו"ע יש לאסור, ושפיר כתב הקה"י
 זצ"ל בהסכמתו מהרמ"א, וסיים וכש"כ אם יעזי להדפיס עם
 ההוספות וחדושויו שחידש שזה נחלת הראשון ממש וכ"ש לעשות
 כמתכונתו ע"י אופסט שצי"ז הוא מזיקו לגמרי ח"ו עכ"ל, והוא שגם
 אם ירצה אחר להתחיל כל העבודה מחדש יש לגזור בהסכמת חכמים
 כמ"ש החת"ס שהרי יוכל לעבוד על ספר אחר, ואם יעשה כמתכונתו
 יש בזה משום נחלת הראשון והוא כמ"ש להלן שכיון שטרח טובא
 הוי כמצודת דגים הגם שאינו גזל גמור, וכ"ש אם מדפיס ע"י צילום
 שחוף שצריך לשלם מה שנהנה הרי הוא מוזיל המחיר ופסיק חיותא
 שיתבאר שאסור מדינא, וכה"ג כתב האג"מ שם ואכמ"ל, ומ"ש הג'
 ממ"ד שם שאוסר עד עולם וכבר אסר הח"ס, אינו מדויק שהח"ס לא
 אסר לעולם, ופשוט שכל זמן שלא יוציא המו"ל כל הריח שמגיע
 לעבודה שכזו כפי המתבאר להלן אסור מדינא גם להדפיס שנית,
 ואם פרנסתו מזה אסור בלא"ה וכו' מדד"מ והבו.

* ועיקר דבריו צ"ב, דאזיל לדחות דברי המסכימים על מחזורי
 הרו"ה, והרי הוא טרח הרבה להגיהו, ואולי זהו כונת החת"ס בסי'
 עט ולא סיימוהו קמי' דהגרמ"ב, וא"כ פשוט דלא עדיפא הא
 דהגרמ"ב מהחת"ס ואין שום זכות יותר להמו"ל וז"ב, ובסי' ד' שם
 כתב ג"כ שבספר חדש אין חזרם מפסיד כלום להשני, ומבואר
 דלהכי יוכלו חכמי הדור לאסור אבל בלי"ז ודאי דלא מהני.
 * והח"ס גופי' כתב (ח"ו סי' נז) גבי סאלויטא שהמסכימים הגבילו
 זמן לפי הנראה בעיניהם ואם מכר כל ספריו וכו' יעו"ש, והוא טענת
 הפרשת מרדכי שם, מיהו הח"ס השיב שפיר דחתם שאין לו כסף
 להדפיס כל הכמות שיהי' כדאי לו יש לו זכות להדפיס ולחזור
 ולהדפיס, אבל ברוב הספרים שיוכל להרויח קודם הזמן כמ"ש הצ"צ
 גבי שסים וז"ב, ונראה שגם השו"מ שכתב שהמדפיס רוצה להדפיס
 ואין לו כו"כ ממון, הוא בענין שנתנו לו הסכמה ע"מ זה, אבל אם
 שיערו שבזה ירויח סגי בהא, ולכן נתן השו"מ הסכמה לדפוס וילנא,
 ורק מחבר הספר יש לו זכות עולמית לשיטתו לפי שכן נהגו ושפיר
 סמכא דעת' עלי'.

חבוריהם והממלאים על המלאותיהם, שהוא חק בנלאומי שהוא שייך להם, ונעשה הדבר כדין תורה, וכיון שסמכו דעתם עליהם, והורגלו לחשוב שהדבר שלהם הוא שוב עדיפא ממאודת דגים והיו שלהם ויואל בדיונים, כמ"ש המ"צ וכל האחרונים שנביא בס' הזה, ויש לו יסוד גדול בתורה.

והחת"ס כתב, שנחנו לו זכות על כה שנים שחכמים נחנו שיעור לדבריהם, כמה שיהי' לו כדאי לעשות הדבר הזה, ונראה שמ"ש החת"ס, שנחנו לו זמן כזה שיוכל להוציא כל הטירחות וההוצאות, קאי, על דבר שהריוח ברור ואנו משלמים לו בעד טירחתו שטרם עצורינו שיהי' לו מזה פרנסה הוגנת, יחד עם תשלום כל ההוצאות, דלא גרע מכל הני שמשלמים להם שכר מתרומת הלשכה, כיון שעבודתם הוא נחוצה עצורינו, אבל דבר שאין הריוח שלו קצוב על הטירחא, כי לפעמים הוא טורח ואינו מוצא צידו מאומה, כ"כ בקונטרס שכר שדכנות, שמוציאים ממנו כפי הנהוג בשוק, ששכר השדכנות אינו תלוי לפי הטירחא, שיש טורחים הרבה ואין מוציאים מאומה, רק מחשבים כמה כדאי להאדם לעשות הוצאות וטירחות מרובות כאלו על הספק, שגם אם ימצא אחד מעשרה או ממאה לפי הענין שיוציאו לחליטתו יהי' כדאי לו, וה"ה בדכנות האלו שיש מוציאים הרבה ואין מוציאים מאומה, לכן יש לחשוב כמה רוצה אדם להריוח, כשממציא תכנית חדשה, שיהי' לו כדאי לטרוח על הרבה תכניות שלא יהי' לו מהם מאומה, עד שימצא התכנית שיליח בו, וכיון ששכרו הוא מה שיהי' לו הזכות לעשות בו מה שירצה, לכן נקטינן ל"י שוקא בזה.

מיהו עפידית"ת אם הלליח בו שהריוח הוא הרבה מאוד, אין מתקנים לו זכות עולמית בזה, כמ"ש הפוסקים גבי ספרים שאם הלליח אינו מועיל, כדס"ל לגדולי ישראל שהסכימו עם וילנא, וגם להמסכמים עם סאלויטא הוא כשגורו זמן מסויים אמרינן דלא פליג, אבל לכתחילה מחשבים לפי"ו, אבל

אם דד"מ הוא שמגיע לו עולמית (וכמדומני שגם אללם אינו עולמית) שוב דיינינן גס דיי"ת הכי, ולהכי נהג החסיד שבכהונה הח"מ זי"ע כדבר שלו שיוכל לחסור, ועליו יש לסמוך גס דד"מ וק"י בדברי חול*, והגם שלא שייך בו שלוחי מלואה אין ניווקים, מ"מ עדיפא טפי מדינא שאין בו מלואה שיהי' בחנם, ודיינינן ב' הן דין מלודת דגים והן דד"מ והבן, אבל אם מדד"מ מגיע לו זכות רק לזמן, או אם יוצא אחר ויעשה שינוי בזה אינו מגיע לו הזכות שוב חזר הדין לסיני, שכל זמן שלא יריוח בו באופן שכתבנו יש לתקן שאסור להשיג גבולו גס בשינוי הגם שאינו גול ממש והבן, והגם שכתב הד"מ (ח"צ סי' כו) שאין דד"מ ברור והאדוקאטין אומר כ"א פי' אחר צחק כ"כ מרן זי"ע (דברי יואל סי' קמז) שמה שאינו נגד הדין יש לסמוך על חק שאינו ברור וסיים בנידונו שצריך לחקור ולדרוש היטב אללם היוחר בקיאים לידע ברור הדברים החק הקצוב יעו"ש.

והיוצא מכ"ו (א) מותר ליקח שכר על חיבור חידו"ת והוא על ההגה והעתקות וכל הטירחא הכרוכה אבל אסור ליקח שכר על עמס חידו"ת והדפסה שחייב בחנם (ב) הסכמות על ספרים הוא בזמנא שהי' עניים וקונים מעט ונחנו זכות לזמן מסויים ואם מכר באמצע בטל זכותו וכלי הסכמה לא מהני לרוב פוסקים שלא נהגו בכך והיות שנחבטל בזמנא אכמ"ל בפרטים שנחבטלו (ג) העלנו שהמחבר והמול"ל מדי"ת זכותו הוא עד שיריוח דיו שיהי' כדאי לו להשקיע על ספק ריוח שיריוח בו ומדפיס וחוזר ומדפיס עד שיגיע לידו כל ריוח זה (ד) מיהו מדד"מ נחנו לו זמן נ' או עה שנה כפי השמועה וצריך לברר החק אלל היוחר מומחים ואוליין בחר הדד"מ (ה) גס בפטנטים לכאורה הדין כמו בספרים אבל זהו אם עושה ההמלאה מחדש אבל להעתיקו הוא כליטוס ספרים שאסור עד שישלם לו חלק ההוצאות כמבואר בס' א' — מיהו בסימנים הבאים יתבאר עוד בזה.

סימן ג

משיג גבול אם צריך להחזיר — זה נהנה ע"י המצאתו של זה — מערופיא — טרח הרבה ע"ז — אם דוחה הראשון מפרנסתו לגמרי — השגת גבול אם הוא גזל מה"ת.

החת"ס (חחו"מ סי' עט) נמשך אחריו וביארם היטב לא אנסה אלא למנקוט בשיפולי דגלימא בעזה"ת.

(א) קיי"ל (קידושין נט ע"א וצמ"ק כ"ט) עני המהפך במררה וכל אחר ונטלו הימנו נקרא רשע, והנה רש"י ס"ל, שגם במציאה אסור ונראה מדבריו שאסור משום יורד לחיי חזירו כיון שהראשון טרח זה כבר שיתן לו הצעה"צ

הנה דיני יורד לתוך אומנת חבירו שכיח טובא, לכן אמרתי אעבור על פרשתא דא ואתניי, ובבר חילק המהרש"ל (סי' לו) דין זה לארבע חלקים, (א) מהפך בחררה בהפקר ומציאה (ב) מהפך להוציא בדיינים (ג) טירחא (ד) יורד לאומנת חבירו (ובסי' הבא יבואר דין פסקה לחיותי שלא חשבה מהרש"ל) ומרן

למדינה סגי בגדר שנתנו לו על ספר גבו"א, והבי"ד מוילנא כתבו שנקנה לקנין גמור ובשער הספר כתב המול"ל שקנהו בקנין עולם לו ולורעו אחריו לדרורות עולם וצ"ע ודל"ב.

* ועי' בהסכמות על שאגת ארי' החדשות וגבורת ארי, והשו"מ והגר"א מקאונא כתבו כי קנין כספו הוא ויענש מחוקי המדינה, והגר"י קאונער כתב כי מזהר מהממשלה והשנית שגם מחוק